

Ny arkitektur förändrar förortslandskapet

Los Angeles växte explosionsartat under andra hälften av 1900-talet. Det tärde hårt på naturresurserna och orsakade stora trafikproblem. Idag förtätas metropolen.

TEXT: PER-JOHAN DAHL

När föreställningen om den lyckliga kärnfamiljen krackelade under 1960-talet slutade man i Los Angeles att använda villatomterna för grillpartyn och barnkalas. När tomtmarken ödelades byggdes istället illegala småhus i skydd bakom villan. De användes till exempel som boplats för papperslösa immigranter, till kycklinguppfödning och surfbrädetillverkning, eller som skivvarly, korttidsboende för studenter och turister. Denna nya byggnadstyp fick benämningen *Accessory Dwelling Unit* – eller ADU.

Eftersom byggnation av ADU-arkitektur pågick under informella former arbetade myndigheterna med expropriering för att bötfälla de ansvariga. Samtidigt blev de illegala husen en prototyp för hur vissa av de problem som uppstått på grund av urban sprawl kunde lösas. ADU-byggnationen pekade på att den utökade användningen av småhusområdena förbättrade vitaliteten i bostadsområdet, samtidigt som de ekonomiska tillskotten räddade många villaägare från personliga konkurser när börsen föll. Redan under 1980-talet började tjänstemän arbeta för att ändra planinstrumenten och tillåta ADU-byggnation på villatomter. Den reaktionära planlagstiftningen visade sig dock vara svår att ändra och arbetet med att ändra den pågår fortfarande.

Utveckla lösningar

cityLAB är en tankesmedja på UCLA Department of Architecture and Urban Design som arbetar med arkitektur- och urbanforskning. Man är framförallt intresserad av att använda Los Angeles som ett laboratorium för att utveckla lösningar på social segregation, höga boendekostnader samt infrastruktur och bebyggelseypologier. cityLAB har forskat på ADU-arkitektur i många år och under sommaren 2015 avtäckte man ADU-

Drömmen om den lyckliga kärnfamiljen gestaltas tydligt i Los Angeles vidsträckt villamattor.

Utglesade bostadsområden fortsätter öka i Norden

Trots den utbredda aversionen gentemot förortslandskap i Norden ökar utbredningen kontinuerligt. EEA:s rapport *Urban sprawl in Europe* från 2006 placerar både Köpenhamn och Helsingfors bland de fem europeiska städer som har producerat störst arealer med utglesade bostadsområden per capita sedan mitten av 1950-talet. I centrala Storstockholm är 72 procent av ytan för bostadsbebyggelse småhusområden. Och i Malmö, där man ofta påtalar sitt aktiva arbete med att motverka utglesning, steg småhusproduktionen från 5 procent av den totala bostadsproduktionen 2013 till 16 procent det första kvartalet 2015.

Källor: EEA:s rapport *Urban sprawl in Europe*, *Paradiso* Arkitekters rapport *Mellanstaden: strategi för hållbar stadsutveckling*, samt Stadsbyggnadskontoret Malmö Stads Tertialrapporter 3 från 2013 samt 1 från 2015.

” ADU-arkitektur är inte enbart intressant för ett amerikanskt sammanhang. Intresset ökar även på andra ställen, till exempel i Sverige.

prototypen Bi(h)OME som utvecklats i samarbete med den Santa Monica-baserade arkitektfirman Kevin Daly Architects och granninstitutionen Institute of the Environment and Sustainability.

Bi(h)OME bygger på ett avancerat stomsystem som är mobilt, resurssnålt att tillverka samt enkelt att resa. Fasaden består av en snillrik sammansättning av plaströr som skapar boplatser för växer och djur. Dana Cuff, professor och chef för cityLAB, berättar att projektet ska ses som en kritik mot den prefabricerade byggindustrin, som fortsätter att producera rigida och orimligt dyra bostäder.

Med hjälp av Bi(h)OME utforskas istället en ny inriktning på det multätänkande som utvecklades under 1960-talet av arkitekturgrupper som Archigram i England och Metabolisterna i Japan. Målsättningen är att kunna producera en ADU-byggnad som är billig att införskaffa och tillgänglig som hyllvara.

Experimentell boendeform

Det intressanta med Bi(h)OME är inte bara ADU-diskursen utan också cityLAB:s målsättning att skapa arkitektur som främjar samexistens mellan olika ekosystem. Under det senaste decenniet har experimentella projekt undersökt möjligheten för sådan samexistens. Ett exempel är NaJa & deOstos projekt *The Pregnant Island* vid Tucuruídammen i Amazonas som utmanar den västerländska synen på samexistens mellan natur och kultur. Ett annat exempel är fasadsystemet på R&Sie(n)s *Mosquito Bottleneck Project* i Trinidad som skapar boplatser för både myggor och människor.

Med Bi(h)OME tar cityLAB konceptet ett steg längre genom att utveckla och bygga en prototyp för sådant boende. Avsikten att installera Bi(h)OME på en villatomt i Los Angeles under några år för att studera hur samexistens mellan olika ekosystem verkligen tar sig uttryck kommer att generera värdefull kunskap om nya boendeformer.

Trots problem med en trög lagstiftning arbetas det just nu fram nya regleringar som tillåter ADU-arkitektur. Santa Cruz, Portland och Seattle är

Stadslandskapets utmaningar

De ringar, med olika metoder, in de utmaningar som stadslandskapen står inför.

Tankesmedjan cityLAB etablerades år 2006 av Dana Cuff vid arkitekturfakulteten på UCLA i Los Angeles. Syftet är att bedriva forskning om de utmaningar som den samtida metropolen står inför. cityLAB arbetar med designbaserad forsk-

ning, implementering och teoribildning samt undersöker de sociala och politiska konsekvenserna av stadsutveckling. Kärnverksamheten fokuserar på post-suburbana metropoler, kritisk granskning av hållbarhetsdiskursen, dynamisk urban analys samt ny infrastruktur.

Kevin Daly Architects (KDA) är en utveckling av Daly Genik Architects som etablerades 1991 i Santa Monica. KDA

använder sig av arkitektur för att undersöka paradoxer i stadslandskapet. Man bemöter platsrelaterade, konstruktiva, ekonomiska och estetiska faktorer genom en tekniskt avancerad och okonventionell gestaltungsprocess. KDA har mottagit flertalet utmärkelser samt publicerats internationellt. Bostadsprojektet Palms Residence, som färdigställdes år 2009 i Venice, har varit tongivande för teoribildning om ADU-arkitektur.

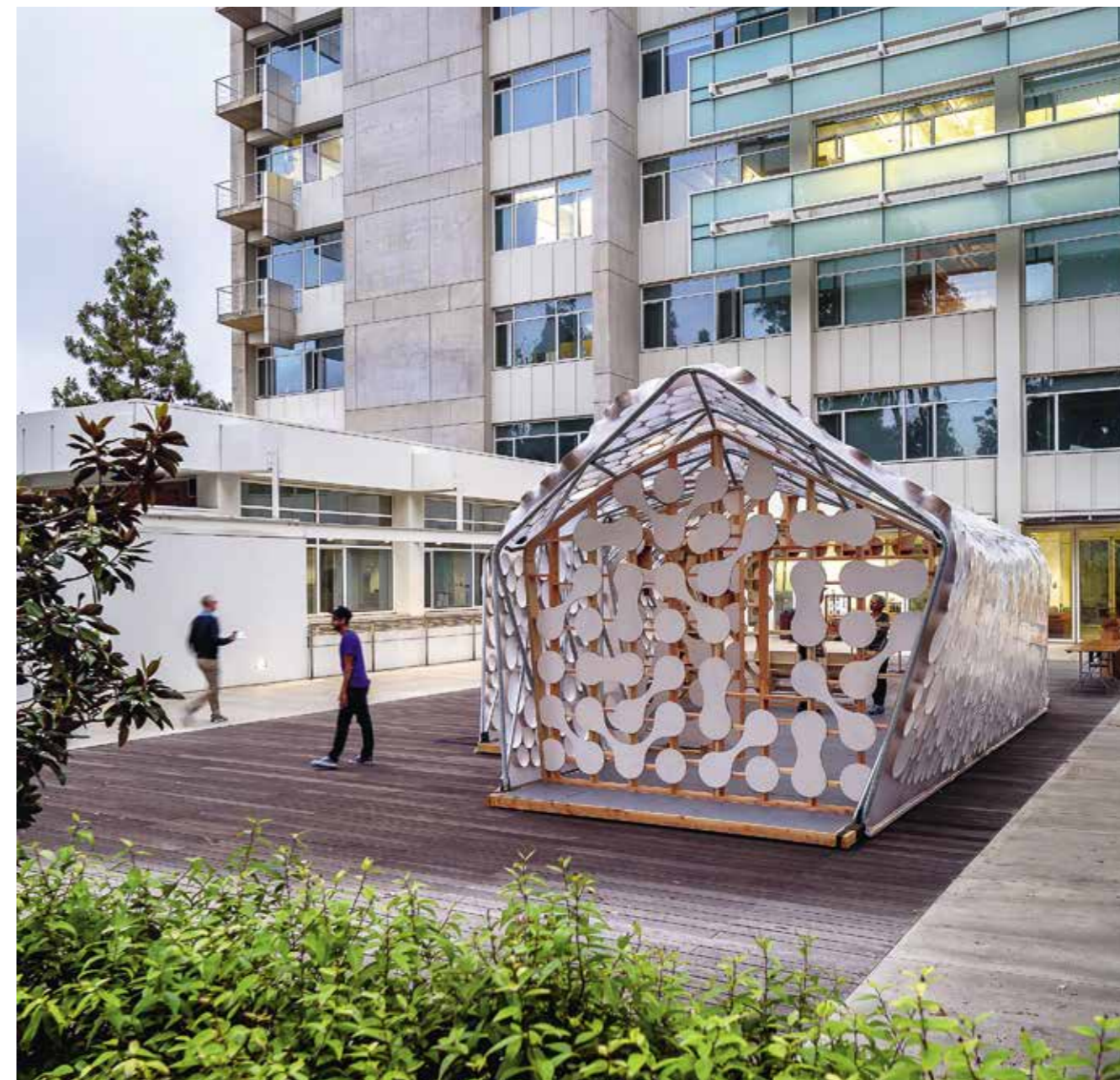

Foto: Photek/Nico Marquez

några städer som varit framgångsrika med att ändra planlagstiftningen, och man ser även stora förbättringar i Los Angeles.

Ökat intresse

ADU-arkitektur är inte enbart intressant för ett amerikanskt sammanhang. Intresset ökar även på andra ställen, till exempel i Sverige. Urbanforskaren Mats Lundström anordnade ett seminarium på KTH år 2012 för att diskutera ämnet, OkiDoki Arkitekter använder sig av den digitala plattformen Archileaks för att uppmärksamma nya idéer, och Paradiso Arkitekter skissar på den så kallade Mellanstaden för att studera hur nya bostadstypologier kan utveckla småhusområden i Stockholm.

Genom ny kunskap om arkitekturens möjlighet att utmana planinstrumentens begränsningar kan planerare hantera den ökade utglesningen av svenska städer. ●

Bi(h)OME installerades på UCLA:s campus under sommaren 2015. ADU:n är designad i samarbete mellan cityLAB-UCLA och Kevin Daly Architects.

Per-Johan Dahl

är arkitekt och Assistant Professor vid City University of Hong Kong. Han lade år 2012 fram en avhandling vid UCLA som problematiserar planlagstiftningens inverkan på arkitektonisk innovation.